

помічником учнів, тобто за потреби допомагає учням долати труднощі. Така модель навчання потребує від вчителя організації активної діяльності та самостійного дослідження учнів, а також врахування їхніх інтересів, пізнавальних можливостей, варіативності думок і відповідей. Слід надавати учням якісний зворотний зв'язок, який допоможе їм зрозуміти свої помилки, покращити навички та розвиватися. Тож фокусуйтеся на процесі та зусиллях, а не лише на кінцевому результаті.

Не забувайте, що вчитель відповідальний і за *створення безпечного середовища* – встановлення атмосфери довіри, де кожен учень почувається комфортно, має можливість вільно висловлювати свої думки, не боячись осуду чи насмішок.

При дистанційному навчанні враховуйте різні технічні можливості учнів. Завжди майте альтернативні завдання або способи участі для тих, хто має обмежений доступ до інтернету чи техніки.

Які ж переваги має системне застосування методів активного навчання?

1. Розвиток критичного мислення: учні вчать аналізувати інформацію, оцінювати аргументи, формулювати власну думку.

2. Формування навичок аргументації та публічних виступів: розвиток в учнів вміння чітко висловлювати свої думки та захищати свою позицію.

3. Стимулювання співпраці та командної роботи: учні вчать працювати разом, розподіляти ролі, домовлятися.

4. Розвиток навичок ідентифікувати й розв'язувати проблеми: учні набувають досвід виявлення проблем і пошуку рішень (в тому числі альтернативних) для складних ситуацій.

5. Сприяння самостійності та ініціативності: учні стають більш відповідальними за своє навчання.

6. Формування активної громадянської позиції: учні не просто вивчають поняття, а усвідомлюють, як вони «працюють» у реальному житті, та розуміють свою роль у школі / громаді / державі.

Відтак активне навчання – це не просто набір методів, а філософія викладання громадянської освіти, що перетворює учня на активного суб'єкта навчання, сприяє формуванню його активної позиції, залученості, відповідальності, готовності до викликів і можливостей сучасного світу.

НАВЧАННЯ АКСІОЛОГІЧНОГО СКЛАДНИКА ЧЕРЕЗ РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ КОМПОНЕНТ ІСТОРІЇ В 8 КЛАСІ

В. Ю. Кришмарел

*старший науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти,
к. ф. н., ст. наук. сп.*

У навчанні учнів 8 класу історії (як всесвітньої, так і України) важливо враховувати те, що це не просто період раннього Нового часу, а й формування

світогляду модерну, а також моральних дилем та глибинних релігійних зрушень. Виклики сьогодення потребують врахування уроків історії у цій царині, саме тому варто використати потенціал релігієзнавчого компоненту, а особливо – у його аксіологічному складнику. Адже це дозволить не просто актуалізувати вивчення подій, сутнісне розуміння явищ, але й допоможе сформувати особисте ставлення, навчить давати оцінку щодо смисложиттєвих питань на реальному матеріалі. Проте, зважаючи на віддаленість у часі, такі дослідження є безпечними з точки зору можливих тригерів, хоча й можуть бути використані для окреслення паралелій з сучасністю.

Тем, які містять релігієзнавчий компонент безпосередньо, порівняно небагато, це:

- *Всесвітня історія:* Реформація, Контрреформація, релігійні війни, боротьба за свободу совісті, Абсолютизм і церква, доба Просвітництва.
- *Історія України:* Берестейська унія, православні братства, роль церкви в освіті, українське православ'я в умовах колоніального тиску.

Проте, й при вивченні містобудування чи повсякдення, козацтва чи розвитку культури – їх не уникнути, як у темах, присвячених доколумбовій Америці, гуманізму, а особливо – розвитку країн Європи та Далекого Сходу в означений період.

Таким чином, навчання історії у 8 класі з необхідністю передбачає активне використання потенціалу аксіологічного складника релігієзнавчого компоненту, що забезпечить: напрацювання учнями здатності давати обґрунтовану моральну оцінку певним історичним подіям/рішенням/персонам; розвиток уміння співпереживати, рефлексувати, впроваджувати засади толерантного ставлення/оцінки; усвідомлення стереотипів та запобігання нетерпимості (на світоглядному рівні).

Для забезпечення цього ефективним буде використання таких методів (запропоновані назву та тему як для історії України, так і для всесвітньої історії використано як приклади, які можна корегувати на розсуд учителя відповідно до параграфів підручника, особливостей класу тощо):

1. *Моральні дилеми:*
 - «Чи варто було нав'язувати віру мечем?» (в контексті релігійних воєн у Франції).
 - «Унія – зрада чи порятунок?» (український контекст).
2. *Порівняння цінностей епох:*
 - Традиційна віра vs нова релігійна течія (протестантизм).
 - Колективна віра vs особиста совість (на прикладі козацтва).
3. *Аналіз світоглядних змін:*
 - Як змінювались уявлення про Бога, людину, церкву з XV по XVIII ст.?
 - «Чому Просвітництво пропонувало свободу совісті?»
4. *Осмислення впливу віри на історичні вчинки:*
 - Жанна д'Арк, Томас Мор, Петро Могила, Лютер — що керувало ними?

Також корисним буде використання порівняльних таблиць (напр., щодо структури чи обрядів у католицизмі, православ'ї та протестантизмі), цитат з першоджерел (95 тез Лютера, акту Берестейської унії, листів ченців тощо).

Деякі теми та аспекти найбільш доречно опрацьовувати за допомогою інтерактивних методів на основі критичного мислення. Окреслимо деякі приклади покроково, які можуть бути використані безпосередньо або ж як основа (алгоритм) для власних розробок:

Рольові ігри (напр., «Собор у Бресті», «Виступ Лютера»):

- об'єднайте учнів у групи відповідно до обраної історичної події,
- сформулюйте проблемне питання,
- надайте час/можливість опрацьовувати інформацію (підготовка заздалегідь за наданими чи самостійно знайденими джерелами, використання текстів підручника тощо),
- проведіть «виставу» протягом 10-15 хв.,
- проведіть рефлексію (напр., питання «Чи складно було вам представляти позицію ...? Чому?»).

Дебати (напр., «Чи Реформація звільнила людей духовно?», «Чи можна вважати мусульман ворогами християн?»):

- сформулюйте питання для обговорення складної оціночної ситуації (дискусійне твердження);
- об'єднайте учнів у 3 групи (підтримка/заперечення+спостерігачі),
- запропонуйте підготувати 3-5 аргументів для висвітлення позиції (на основі матеріалів підручника, пошуку інформації тощо),
- проведіть дебати відповідно до правил (виступ 1-2 хвилини, контраргументи/репліки),
- надайте 1-2 хвили для групи спостерігачів зробити висновок.

Візуальний аналіз (напр., «Християнський храм як втілення догматів»):

- об'єднайте учнів у 4-5 груп;
- запропонуйте їм заповнити порівняльну таблицю (елементи архітектури, оздоблення, розташування, символіка у костелі, церкві, кірсі),
- провести дослідження можна на основі зображень у підручнику, додаткових джерел,
- обговоріть у колі, які елементи мали б бути у позаконфесійному «храмі діалогу».

Ціннісна мапа (напр., для порівняння очільників конфліктуючих держав, для відображення поглядів різних верств тощо):

- об'єднайте учнів у 3-4 групи відповідно до обраної тематики (3-4 персоналії, верстви тощо),
- попросіть їх виокремити 3-4 ключові цінності відповідного персонажа/групи,
- результати представте у вигляді діаграми або кол Ейлера – це і буде «Ціннісна мапа»,
- обговоріть, чи є ці цінності універсальними/актуальними сьогодні.

У результаті учні зможуть:

- ✓ відпрацювати навички аргументації, емпатії;
- ✓ навчитися враховувати іншу/протилежну точку зору;
- ✓ критично оцінювати події/персоналій (враховувати багатоманіття позицій для оцінки);
- ✓ розвинути комунікативні навички та вміння працювати в команді;
- ✓ сформулювати особистісне ставлення до моральних цінностей (зважаючи на історичний контекст їх становлення),
- ✓ попрактикуватися у вмінні аналізувати/синтезувати інформацію,
- ✓ усвідомити місце моральних цінностей в історичному поступі.

Варто відзначити, що при роботі з аксіологічним складником вчителям вкрай важливо уникати оціночних суджень щодо світоглядних позицій (персоналій, певних груп) в контексті «правильні»/ «хибні». Водночас, не варто уникати дискусійних, «складних» тем, адже саме вони мають значний потенціал проведення паралелей із сьогоденням. Крім того, особливості психолого-емоційного розвитку учнів 8 класу зумовлюють їх зацікавлення саме у дилемних, неоднозначних з точки зору моралі ситуаціях, які дають їм змогу безпечно висловити свої позиції та погляди, які у повсякденні можуть сприйматися із засудженням чи зневагою.

Таким чином, усвідомлене залучення аксіологічного складника релігієзнавчого компоненту в навчання історії у 8 класі є шляхом до формування поваги до іншого та морального вибору, основою для порозуміння та толерантності, адже завдяки цьому формується вміння співставляти факти та події з моральними цінностями, проводити паралелі з сучасністю, співпереживати іншому, навіть за відмінної світоглядної позиції.

ПОЛІКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ У 7-8 КЛАСАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Ю. Б. Малієнко

*старший науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти,
к. п. н., ст. наук. сп.*

Полікультурність – одна з базових цінностей сучасності, здатна відіграти ключову роль у розв’язанні багатьох освітніх проблем, реалізувати права дитини на гідне існування. З огляду на це, українська освіта актуалізує полікультурний контент у вимогах до програм, підручників, загалом до навчально-методичної літератури. Зрозуміло, що формування полікультурності в особистості є завданням для всіх шкільних предметів і курсів, водночас у змісті історії та громадянської освіти воно перетворюється на імператив – нагальну змістову, діяльнісну й виховну вимогу сьогодення.